

Kitap Eleştirisi

Mozart'tan Madonna'ya Popüler Müziğin Bir Kültür Tarihi

Dr. Şule TANKUT

galatasaray üniversitesi, iletişim fakültesi
stankut@gsu.edu.tr

Peter Wicke, (Nisan 2006) *Mozart'tan Madonna'ya Popüler Müziğin Bir Kültür Tarihi*, Çev. Serpil Dalaman, İstanbul, YKY

Berlin Humboldt Üniversitesi Popüler Müzik Teorisi ve Tarihi, Kanada Ottawa Carleton Üniversitesi Müzik Bölümü Profesörü ve Müzik Bilimleri Semineri Popüler Müzik Araştırma Merkezi Direktörü olan Peter Wicke, popüler müzik kapsamında teorik, tarihi ve kültürel-politik sorunlara ilişkin yaptığı araştırmalarla tanınmakta ve dünyanın ilk rock profesörü olarak anılmaktadır. "Mozart'tan Madonna'ya Popüler Müziğin Bir Kültür Tarihi" isimli kitabında, Wicke, eğlence müziğinin toplumdaki yükselişini, kökenlerini sorgulama yoluyla araştırırken iletişim olgusuna kültür tarihi perspektifinden bakmakta, yalnızca popüler müziğin öznel tarihini inceler gözüdürken aslında birey-toplum ilişkisinde kitle iletişiminin gözardı edilemez etkisini ve önemini, tüketim kültürünün hızlı yükselişiyle toplumun geleneksel değerleri arasındaki çatışmayı, Viyana valsinden tangonun erotizmine, Beatles'tan Rock'n Roll'la tabuların yıkılmasına uzanan süreçte ele aldığı örneklerle ortaya koymaktadır.

Kitap, 1780 yılında baba Leopold Mozart'ın oğlu Wolfgang Amadeus Mozart'ı uyaran sözleriyle başlar: "Sana önerim, çalışmalarında yalnızca müzikten anlayanları değil, anlamayanları da düşünmen. Bildiğin gibi, müzikten gerçekten anlayan on kişi varsa, anlamayanların sayısı yüzdür. Bu nedenle adına popüler denilen ve her kulağı gıdıklayan şeyi unutmama..."

Bu öğüdün verildiği dönem, Fransız Devrimi'yle somut varlığını bulan aydınlanmanın, akıl çağının başlamasıyla birlikte, popüler düşüncenin günlük yaşamın gündemine oturduğu dönemdir. Edebiyatta,

felsefede ve müzikte herkesin anlayabileceği, keyif bulup, tad alıp, birlikte eğlenebileceği bir sanat anlayışını yaşama geçirme çabası kaynağını 18. yüzyılda bulur. Burjuvazinin hayata geçirdiği, sermayeye dayalı yeni toplum biçiminde, eskinin ve yeninin birleşmesinden bir kültür amalgamı oluşmakta ve bu oluşum popüler müziği de kendi gelişim yollarından biri olarak benimsemektedir.

Daha önceki yüzyıllarda, çeşitliliğin düzeni içinde, herşeyin, dolayısıyla müziğin de Tanrı tarafından konulduğuna inanılan sabit bir yerde varlığını sürdürmesi, sosyal sınıfların müziklerinin de yaşam biçimleri ölçüsünde birbirlerinden farklılaşması sonucunu beraberinde getirirken 18. yüzyıla gelen popülerlik kavramı, sosyal sınırlar çizen ideolojik bir araca dönüşmüş, modern burjuva devletinın müzikal anlamda yarattığı kamuoyu çerçevesinde devlete ait balo salonları, eğlence ve keyif yerleri, açık hava gazinoları, bira bahçeleri, eğlence tiyatroları, müzik pavyonları müziğin popüler şekline ağırlık vermeye başlamış, müziğin estetiği üzerine yazılan yazıların yerini, ticari mekanizma doğrultusunda gelişen popülerlik eksenli yazılar almıştır.

Artık günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelen müzik, Tanrı'nın koyduğu düzene gerek kalmadan, kapitalizmin seküler dünyası içinde herkesin kendine layık yeri bulmasını sağlamakta, hakim düzen için bir tehlike yaratmadan insanların en gizli hayallerini yeniden biçimlendirmekte ve onların durum ne olursa olsun, sadece gerçekleştirebilecekleri şeylere heves ve arzu göstermelerine, sadece gerçekleştirebilecekleri şeylerin hayalini kurmalarına olanak sağlamaktadır.

1877'de Edison'un fonografı bulmasıyla, müzik kişinin özel yaşamını geçirdiği evinde de radyo ve gramfon aracılığıyla her an mevcut hale gelmiştir. Müzik bu yolla, zamanın organize edilmesi için bir araç, toplumca üretilen ve medya tarafından kişinin öznel iç dünyasına taşınan önemli bir yapı malzemesine dönüşür. Üstelik zamanın beden bilinci ve deneyiminin kültürel temel ögesi kendini müzik aracılığıyla belli etmekte, müzik deneyimi dansla ilişkilendirilerek, kişinin kendini algılaması, gerçekleştirmesi ve dışavurmasıyla ilgili bir bedensellik inşa edilmektedir. Bu gelişme, popüler müziğin kültür tarihi sürecinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Günümüzde, içinde geniş kapsamlı bir globalleşme sürecinin çatışma ve çelişkilerini barındıran sınır tanımaz bir medya kültürüyle, evdeki televizyon ekranı ve CD çalar aracılığıyla global bir ilişki kurulmaya başlanmıştır.

Wicke, bu tarihsel gelişimin üzerine konumlandığı vals, tango, shimmy, caz, rock türlerini ortaya çıktıkları dönemin siyasi, ekonomik koşulları, teknolojik gelişmeleri doğrultusunda incelemekte ve popüler müziğin biçimlenişini belirleyen sanatçıları, iş adamlarını, halkla ilişkiler sorumlularını, halkla iletişim kurma biçimlerini örneklendirerek sosyo-psikolojik açıdan analiz etmektedir. Bu örneklerden en çarpıcısı, rock'n roll'un ortaya çıktığı döneme ilişkin olandır.

Basında çıkan uyarılar halkın huzursuzluğunu arttırmakta, örneğin The New York Times rock'n roll'u temel ahlaki değerleri yok eden, gençliği kaba kuvvete, uyuşturucu kullanımına ve suç işlemeye yönelten acımasızların kendi çıkarlarını gözetmelerinin bir aracı olarak tanımlamaktadır. Şüphesiz, 50'li yıllarda dans pistlerinde geleneklerin dışına çıkılmasına karşı gösterilen aşırı tepkinin nedeni, medyanın çığ gibi büyüyen gücü ve kitle iletişim araçlarının işbirliği içinde dikkatleri tek bir noktaya toplamasıdır: Müzik.

Böylece, özellikle gençler üzerinde eğitimcilerin etki alanını ellerinden alan bir tüketim kültürü hakimiyeti başlamakta, müzik hayranlığı kullanılarak moda, kozmetik ve benzeri tüketim mallarına istek yaratılmaktadır. Rock'n roll, bu anlamda, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından üzerinde durulan "kitleye yaygınlaştırma" kavramının medya aracılığıyla uygulanmasının en tehlikeli aracı olarak görülmektedir.

Amerika'da çıkan Time dergisi, işi rock'n roll'la Hitler'in kitle üzerindeki etkilerini karşılaştıracak kadar ileriye götürmüştür. Ticari mekanizmaya karşı bir yandan savunmasız, diğer yandan da teslimiyetçi olan gençliğin akut bir tehlikeyle karşı karşıya olduğu düşünülmektedir. Dönemsel giyim ve davranış stillerinin moda anlamına gelmediği, yeni insan tiplerinin psikoteknik gereksinimlerin yönlendiricileri tarafından laboratuvarlarda oluşturulduğu, giyime biçim verenlerle ruhu biçimlendirenlerin elele çalıştığı düşüncesi, rock'n roll'a yönelik tepkilerde kaynağını bulmaktadır.

Ellili yıllarda Hollywood film endüstrisinin birçok sözcüsü ve birçok tanınmış müzikçi Amerika'ya komünizmi gizlice sokmakla suçlanmış ve Anti-Amerikan Davranışları Araştırma Komisyonu'nda sorguya çekilmişlerdir. Ancak suçlama belgelerle ispatlanamadığından, bu kez de gençliğin müzikçiler tarafından uyuşturucu kullanımına özendirilerek zehirlendiğinin propagandası yapılmaya başlanmıştır. Soğuk Savaş'ın kışkırtıcı etkisi, yerini büyümenin garantisi şeklinde gösterilen pazarın yükselişine, okul ve ailenin yanısıra en önemli sosyalizasyon faktörü haline getirilen medyanın gücüne, tüketim mallarının seri üretimle toplumu yeniden yapılandırma sürecine bırakırken, rock'n roll bu tabloda insanları geçmişten kurtararak, kendi gerçekleriyle yüzleşme yanılığını veren, çekiciliğini dizginlenemez hareketlere, cinsel özgürlüğe, suça eğilime borçlu bulunan yeni bir kültür akımı olarak yerini almaktadır.

Wicke'in bu örnekte ve benzerlerinde vurgulamak istediği nokta, her kuşağın kültürel alanda kendi müziğini ses çıkaran bir parfüm markası gibi eski kuşakların karşısına koymakta olduğu, müziğin aracılık yapmak, daha doğrusu dünle bugün arasındaki mesafeye çok belirgin bir damga vurmak için var olduğudur. Dolayısıyla, şarkılara ve türlere verilen adlar, onların zaman akışı içindeki değişik zamanlarının birbirlerinden ayırıldığını sağlayan birer yol gösterici markadan başka bir şey değildir.

Günümüzde ise, değişim sürecinin aşırı hızı içinde, değişik zamanların farklı ritimleri çok sık aralıklarla birbirini takip etmekte ve bazen de üst üste gelerek çatışmaktadır. Postmodern ayrımsızlığın alanında, doksanlı yıllardan itibaren, bir seçim yapmadan kültürel zaman eksenini üzerinde sörf yapmak itibar kazanmıştır. Teknoloji ve tınının ortak yaşam ilişkisi, o zamana değin müzik yapma konusunda stil ve teknikle ilişkili olarak bilinen ne varsa, oda müziğinin karmaşık yapısından senfoniye, geçmişte ve şu anda var olan pop müziğinin tüm biçimlerinden egzotik müzik kültürlerinin kulağa yabancı tınlarına kadar, herşeyi içselleştirmektedir. Bu ortak yaşam ilişkisi, bedensellik, duygusallık ve hayal gücüne dayalı bir deneyimle yaratıcılığın kontrolü altında tuttuğu kültürel sürecin içeriği üzerinde söz sahibi olmaya başlamaktadır. Böylece tüketimin maskesi düşecek, kendini gerçekleştirme olgusu iyilik getiren bir öğreti olarak benimsenecek, Beatles'ın 1967'de "She's Leaving Home" da "Fun is the one thing that money can't buy" dizesinde ifade ettiği gibi, paranın neşeyi, eğlenceyi satın alamayacağı düşüncesinin, müzik piyasasından çıkar sağlayan kâr odaklarının ötesinde topluma kavratılma umudu taşınacaktır. Ancak bunu yapan 68'lilerin çocukları, anne babalarının toplumu değiştirme özlemindeki idealist yana ironiyle yaklaşarak, looplar ve bilgisayarda oluşturulan sound-track'ler yoluyla hedonist bir yaşam biçimini benimsemekte, tüketilebilen her şeyi, beden de dahil olmak üzere, tüketmeye odaklı yaşamaktadır. Wicke, bu süreçte hiçbir şeyin olduğu gibi kalmadığı ve kalanın hiçbir şey olmadığı inancını eğlence kuşağının betimleyici diliyle tanımlar: "The world raves on."